

ПРАВОВІ ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО ЗА ЛИСТОПАД – ГРУДЕНЬ 2018 РОКУ

Судова палата для розгляду справ про банкрутство з метою забезпечення сталості та єдності судової практики узагальнила правові висновки, викладені в постановках Верховного Суду у справах про банкрутство за листопад - грудень 2018 року.

I. Процесуальні питання.

1. За наявності оскарження результатів аукціону з продажу майна боржника, у переможця оскаржуваного аукціону виникає право на подання позову про визнання його права власності на майно, яке було предметом продажу, що узгоджується з приписами статті 392 ЦК України, оскільки оскарження результатів аукціону з продажу майна боржника є свідченням оспорювання підстави щодо виникнення у переможця аукціону права власності на майно боржника, набутого за результатами проведення оскаржуваного аукціону. Вказане відповідає принципу: *Neminem laedit qui suo jure utitur* (нікого не ображає той, що користується своїм правом). (постанова від 07.11.2018 у справі № 10/5026/995/2012)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/77850633>

Скасовуючи ухвалені у межах справи про банкрутство Державного підприємства судові рішення про відмову у задоволенні позовної заяви ФОП ОСОБА_1 до Державного підприємства про визнання права власності на нерухоме майно, та направляючи справу в скасованій частині на новий розгляд до суду першої інстанції, Верховний Суд виходив з такого.

Системний аналіз положень ст. 5 ГПК України, дає підстави дійти до висновку, що суд, відповідно до викладеної в позові вимоги особи, може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону, виключно з метою захисту порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, державних та суспільних інтересів, що узгоджується з завданням господарського судочинства, яке зазначене в ст. 2 ГПК України (аналогічний висновок про застосування норм права викладений в постанові Верховного Суду від 18.10.2018 у справі № 910/20264/17).

Зі змісту положень ст.ст. 41, 49, 50 ЗУ “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (у редакції ЗУ від 22.12.2011) вбачається, що правова природа процедури реалізації майна на торгах у формі аукціону в межах провадження у справі про банкрутство полягає в продажу майна, тобто у забезпеченні переходу права власності на майно боржника до покупця – переможця торгів (аукціону), невід’ємною і завершальною стадією якої є оформлення результатів такого продажу договором купівлі-продажу, що укладається власником майна чи замовником аукціону з переможцем торгів.

Отже, особливості процесу, передбачені законодавством щодо проведення аукціону, полягають у сукупності дій його учасників, спрямованих на досягнення певного результату, тобто є обставиною, з настанням якої закон пов’язує виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин, а тому є правочином.

Таким чином, правова природа продажу майна з торгів (аукціону) дає підстави для визнання (за наявності підстав) результатів таких торгів (аукціону) недійсними за правилами визнання недійсними правочинів, у тому числі й на підставі норм цивільного законодавства.

Аналогічний висновок щодо правової природи процедури реалізації майна на торгах викладено у постановках ВСУ, зокрема: від 24 жовтня 2012 року у справі № 6-116цс12, від 29 червня 2016 року у справі № 6-370цс16, від 14 грудня 2016 у справі №904/9284/14.

З урахуванням встановлених фактичних обставин справи про те, що в межах даної справи про банкрутство наявний позов Підприємства до відповідачів: ДП в особі арбітражного керуючого - ліквідатора ДП ОСОБА_2; фізичної особи-підприємця ОСОБА_1 та КООП про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна боржника, проведеного 05.12.2016, та договору купівлі-продажу майна від 05.12.2016, а також беручи до уваги положення ст.ст. 328, 392 ЦК України в поєднанні з висновками щодо правової природи процедури реалізації майна на торгах викладено у постановках Верховного Суду України, зокрема: від 24 жовтня 2012 року у справі № 6-116цс12, від 29 червня 2016 року у справі № 6-370цс16, від 14 грудня 2016 у справі №904/9284/14, Верховний Суд визнав необґрунтованим висновок, який викладено в оскаржуваних судових рішеннях щодо того, що визначений ФОП ОСОБА_1 предмет позову не відповідає можливим способам захисту прав та інтересів, встановлених господарським і цивільним законодавством, оскільки така вимога до відповідача – Державного підприємства фактично не є спором про наявність чи відсутність цивільного права та не може бути предметом спору, оскільки не призведе до поновлення його порушеного права чи інтересу.

Необґрунтованість висновку судів попередніх інстанції про те, що предмет позову не відповідає можливим способам захисту прав та інтересів, встановлених господарським і цивільним законодавством виходить з наступного:

Власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується (ст. 392 ЦК України).

Право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема з правочинів_(ч. 1 ст. 328).

Правова природа продажу майна з торгів (аукціону) дає підстави для визнання (за наявності підстав) результатів таких торгів (аукціону) недійсними за правилами визнання недійсними правочинів, у тому числі й на підставі норм цивільного законодавства.

В межах справи про банкрутство наявний позов про визнання недійсними результатів аукціону з продажу майна боржника.

За наявності оскарження результатів аукціону з продажу майна боржника, у переможця оскаржуваного аукціону виникає право на подання позову про визнання його права власності на майно, яке було предметом продажу, що узгоджується з приписами ст. 392 ЦК України, оскільки оскарження результатів аукціону з продажу майна боржника є свідченням оспорування підстави щодо виникнення у переможця аукціону права власності на майно боржника, набутого за результатами проведення оскаржуваного аукціону. Вказане відповідає принципу: *Neminem laedit qui suo jure utitur* (нікого не ображає той, що користується своїм правом).

2. Строк невиконання боржником грошового зобов'язання для визначення неплатоспроможності боржника починається з моменту відкриття виконавчого провадження.

(постанова від 21.11.2018 у справі № 922/1903/18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78450562>

Залишаючи без змін ухвалені у справі судові рішення про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ, Верховний Суд виходив з такого.

За приписами ч. 1 ст. 15 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", у якості однієї з підстав для повернення без розгляду заяви про порушення справи про банкрутство передбачено не подання заявником доказів неспроможності боржника виконати грошові зобов'язання перед кредиторами в розмірі, визначеному ч. 3 ст. 10 цього Закону, протягом трьох місяців після відкриття виконавчого провадження, якщо інше не передбачено цим Законом.

Таким чином, за приписами ч. 3 ст. 10 та ч. 1 ст. 15 Закону, неплатоспроможністю визнається неспроможність боржника задовольнити безспірні вимоги кредитора (кредиторів) у розмірі не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати протягом трьох місяців після відкриття виконавчого провадження.

Як вбачається з матеріалів справи, упродовж судового розгляду даної справи у інстанціях всіх рівнів Банк не заперечує проти розміру вимог ТОВ, однак, наполягає на тому, що ініціюючим кредитором не було дотримано одну із визначених законом умов для порушення провадження у справі про банкрутство, а саме - щодо невиконання рішення суду про стягнення заборгованості протягом трьох місяців.

Верховний Суд відзначив, що строк невиконання боржником грошового зобов'язання для визначення неплатоспроможності боржника починається з моменту відкриття виконавчого провадження. Відповідну правову позицію викладено у постанові ВСУ від 15.04.2015 у справі № 924/159/14.

В основу безспірності вимог ТОВ до боржника покладено рішення місцевого господарського суду в іншій справі, на виконання якого господарським судом видано відповідний наказ.

Постановою державного виконавця від 30.11.2016 відкрито виконавче провадження з примусового виконання наказу місцевого господарського суду 29.11.2016, отже саме від вказаної дати починається трьохмісячний строк, про який зазначено у ч. 3 ст. 10 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом.

Судами встановлено, що виконавче провадження з примусового виконання наказу господарського суду від 29.11.2016 зупинено не було, що підтверджується оригіналом довідки відділу державної виконавчої служби, в якій повідомлено про те, що в примусовому порядку рішення господарського суду від 14.11.2016 не було виконано у зв'язку з тим, що у боржника відсутні кошти на банківському рахунку для погашення боргу та недостатньо майна, на яке може бути звернуто стягнення; виконавче провадження з моменту відкриття і до дати видачі цієї довідки (11.07.2018) не зупинялося.

Враховуючи, що господарським судом першої інстанції було перевірено обґрунтованість вимог ініціюючого кредитора, їх безспірність, вжиття заходів щодо примусового стягнення за цими вимогами в порядку виконавчого провадження, а також встановлено наявність доказів неспроможності боржника виконати свої грошові зобов'язання перед кредитором протягом більш ніж три місяці, Верховний Суд погодився з висновком місцевого господарського суду щодо наявності правових підстав, визначених ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" для відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ.

3. Прийняття рішення про звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство щодо акціонерного товариства в порядку ч. 5 ст. 11 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" є виключною компетенцією загальних зборів акціонерів такого товариства.

(постанова від 20.11.2018 у справі № 913/1378/16) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78650627>

Залишаючи без змін ухвалені у справі судові рішення, якими закрито провадження у справі про банкрутство ПАТ, Верховний Суд виходив з такого.

За змістом ч. 5 ст. 11 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" в редакції, чинній на момент подання боржником 21.12.2016 заяви про порушення справи про банкрутство ПАТ, вбачається, що законодавцем встановлено обов'язок боржника звернутися до господарського із заявою про порушення справи про власне банкрутство у разі встановлення обставин того, що задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності). Згідно з ч. 1 ст. 11 Закону про банкрутство, така заява подається боржником у письмовій формі з обов'язковим дотриманням вимог до її змісту (ч. 1 ст. 11 Закону) та долучення до такої заяви документів, переліки яких визначено як загальний для ініціюючого кредитора та боржника (ч. 2 ст. 11 Закону) та як спеціальний для боржника, який ініціює власне банкрутство (ч. 3 ст. 11 Закону). Зокрема, відповідно до вимог ч. 3 ст. 11 Закону про банкрутство при поданні заяви боржнику належить надати рішення власника майна (органу, уповноваженого управляти майном) боржника про звернення до господарського суду із заявою про порушення провадження у справі про банкрутство на підтвердження його волевиявлення щодо припинення (ліквідації) юридичної особи-боржника в процедурі банкрутства.

Аналіз приписів ст. 159 ЦК України та ст. 33 ЗУ "Про акціонерні товариства" дозволяє зробити висновок про те, що загальні збори акціонерів як вищий орган акціонерного товариства наділені законодавцем виключною компетенцією щодо прийняття рішення про ліквідацію (припинення) акціонерного товариства, в тому числі в процедурі банкрутства шляхом ініціювання звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про його банкрутство.

За змістом ст.ст. 51, 52 ЗУ "Про акціонерні товариства" вбачається, що наглядова рада акціонерного товариства є органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства, і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, контролює та регулює діяльність виконавчого органу. До компетенції наглядової ради належить вирішення питань, передбачених цим Законом, статутом, а також переданих на вирішення наглядової ради загальними зборами. При цьому, до виключної компетенції наглядової ради належить визначення ймовірності визнання товариства неплатоспроможним внаслідок прийняття ним на себе зобов'язань або їх виконання, вирішення інших питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із статутом акціонерного товариства.

Отже, наглядова рада акціонерного товариства вирішує питання щодо імовірності визнання товариства неплатоспроможним за прийнятими ним на себе зобов'язаннями, тобто визначає наявність передумов для прийняття загальними зборами акціонерів, як вищим органом акціонерного товариства, рішення про припинення (ліквідації) акціонерного товариства як юридичної особи.

Відтак, прийняття рішення про звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство щодо акціонерного товариства в порядку ч. 5 ст. 11 Закону про банкрутство є виключною компетенцією загальних зборів акціонерів такого товариства, право участі в яких в силу ч. 1 ст. 34 ЗУ "Про акціонерні товариства" надано особам, яких включено до переліку акціонерів, які мають право на таку участь, або їх представникам.

Апеляційний суд дійшов висновку про порушення місцевим судом провадження у даній справі про банкрутство ПАТ в порядку ч. 5 ст. 11 Закону про банкрутство за заявою боржника, підписаною представником ОСОБА_1 за відсутності волевиявлення загальних зборів акціонерів ПАТ як власників майна боржника на підписання такої заяви, як цього вимагають приписи ч. 3 ст. 11 Закону

про банкрутство, що в цілому свідчить про недоведення боржником належним та допустимими доказами ознак його неплатоспроможності.

Аналогічна правова позиція викладена у Постанові Верховного Суду від 05.06.2018 у справі №922/1667/17 у подібних правовідносинах, від якої колегія суддів касаційного суду при розгляді даної справи №913/1378/16 не вбачає за необхідне відступати.

Верховний Суд зазначив, що керуючись п. 11 ч. 1 ст. 83 Закону про банкрутство, господарський суд закриває провадження у справі про банкрутство, якщо господарським судом не встановлені ознаки неплатоспроможності боржника. Ч. 2 ст. 83 Закону про банкрутство визначено, що у випадках, передбачених п. 11 ч. 1 цієї статті, провадження у справі закривається лише до визнання боржника банкрутом. Отже, поняття неплатоспроможності за даною редакцією Закону про банкрутство нерозривно пов'язано з моментом порушення провадження у справі про банкрутство, є загальним як для ініціюючого кредитора, так для боржника, та згідно з визначенням в абз. 9 ч. 1 ст. 1 цього Закону означає "неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності", тобто введення реанімаційних процедур (розпорядження майном, санації).

Отже, встановивши під час апеляційного перегляду справи про банкрутство ПАТ на стадії санації, що її було порушено за відсутності ознак неплатоспроможності боржника, складовою частиною яких є доведення боржником неможливості виконання ним грошових зобов'язань в повному обсязі перед іншими кредиторами у разі задоволення вимог одного або кількох кредиторів поза межами справи про банкрутство боржника, та за відсутності рішення власника майна (органу, уповноваженого управляти майном) боржника про ініціювання процедури банкрутства боржника шляхом звернення до господарського суду із заявою про порушення провадження у справі про банкрутство, як цього вимагають приписи ч. 3 ст. 11 Закону про банкрутство, апеляційний суд вправі закрити провадження у справі про банкрутство як таке, що було порушено незаконно.

Апеляційний суд, керуючись п. 11 ч. 1 ст. 83 Закону про банкрутство, який дозволяє закрити провадження у справі про банкрутство до моменту введення ліквідаційної процедури, дійшов правильного висновку про закриття на стадії санації провадження у справі про банкрутство ПАТ як таке, що було порушено ухвалою місцевого суду від 18.01.2017 на підставі ч. 5 ст. 11 цього Закону за умов недоведення боржником наявності волевиявлення власника його майна (загальних зборів акціонерів товариства) на припинення акціонерного товариства-боржника в процедурі банкрутства.

4. П. 7 ч. 1 ст. 40 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" в редакції чинній до 19.01.2013 не передбачено право суду припиняти (закривати) провадження у справі про банкрутство окремо в частині кредиторських вимог кожного з кредиторів. (постанова від 05.12.2018 у справі № Б8/036-11)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78626328>

Скасовуючи ухвалені у справі судові рішення, якими задоволено заяву боржника та закрито провадження у справі про банкрутство ТОВ в частині кредиторських вимог Банку у зв'язку з погашенням його вимог, визнаних ухвалою суду від 30.07.2012, з направленням справи в скасованій частині на новий розгляд до місцевого господарського суду Верховний Суд виходив з такого.

Ч. 1 ст. 528 ЦК України встановлено, що виконання обов'язку може бути покладено боржником на іншу особу, якщо з умов договору, вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства або суті зобов'язання не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто. У цьому разі

кредитор зобов'язаний прийняти виконання, запропоноване за боржника іншою особою.

Суди попередніх інстанцій дійшли вірного висновку про те, що з аналізу наведеної норми вбачається, що ЦК України надає боржнику право покласти на іншу особу виконання його обов'язку перед кредитором, в свою чергу покладення боржником на іншу особу виконання обов'язку перед кредитором закон обмежує лише у випадку, коли відповідно до умов договору, вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства або суті зобов'язання не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто.

Грошові вимоги банку щодо стягнення відсотків за користування кредитом нарахованих після порушення провадження у справі про банкрутство боржника, за своєю правовою природою є поточними грошовими вимогами, оскільки виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство, охоплюються загальним поняттям "грошові вимоги до боржника", та можуть бути заявлені в ліквідаційній процедурі.

Статус кредитора щодо неплатоспроможного боржника набувається через певні процедури, які визначені спеціальною нормою законодавства – Законом про банкрутство.

Особа, яка має грошові вимоги до боржника, набуває статусу учасника провадження у справі про банкрутство, а саме кредитора, лише після заявлення у встановленому порядку грошових вимог до боржника.

Як встановлено судами попередніх інстанцій, провадження у справі перебуває у процедурі розпорядження майном боржника та з матеріалів справи не вбачається про заявлення Банком у встановленому порядку поточних грошових вимог до боржника.

Враховуючи наведене, у Банку були відсутні правові підстави для зарахування оплат здійснених третіми особами в рахунок погашення поточних грошових вимог.

Надавши оцінку доказам та фактичним обставинам у справі, враховуючи призначення платежів вказаних у платіжних документах, оформлених третіми особами при погашенні заборгованості за боржника, прийняття банком вказаних грошових коштів та те, що у справі про банкрутство ТОВ визнано Банк кредитором з грошовими вимогами у розмірі 1 055 836,80 грн., суд першої інстанції (з яким погодився і суд апеляційної інстанції) дійшов вірного висновку про те, що за рахунок коштів в розмірі 1 055 836,80 грн., які перераховано на рахунок Банку було повністю погашено вимоги вказаного кредитора до боржника у даній справі.

Разом з тим, доводи скаржника про те, що суди припустились порушення норм права, а саме пункту 7 частини 1 статті 40 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (в редакції чинній до 19.01.2013), Верховним Судом визнано обґрунтованими з огляду на таке.

Згідно п. 7 ч. 1 ст. 40 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" в редакції чинній до 19.01.2013 господарський суд припиняє провадження у справі про банкрутство, якщо боржник виконав усі зобов'язання перед кредиторами.

Аналізуючи вказану норму, Верховний Суд звертає увагу на те, що вказаною нормою передбачено можливість господарського суду припинити (закрити) провадження у справі про банкрутство на підставі п. 7 ч. 1 ст. 40 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" лише після виконання усіх зобов'язань перед усіма кредиторами боржника.

Вказаною нормою не передбачено право суду припиняти (закривати) провадження у справі про банкрутство окремо в частині кредиторських вимог кожного з кредиторів.

Враховуючи викладене, суди попередніх інстанцій дійшли передчасних висновків про закриття провадження у справі про банкрутство ТОВ в частині кредиторських вимог Банку.

5. З моменту порушення справи про банкрутство права заставного кредитора обмежуються на предмет вільного вибору способів та процедури звернення стягнення на заставне майно.

(постанова від 04.12.2018 у справі № 916/2611/14)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78650674>

Залишаючи без змін судові рішення щодо закриття провадження у справі, ухвалені у справі за позовом Банку до ТОВ про звернення стягнення на майно шляхом набуття права власності на предмет іпотеки, Верховний Суд виходив з такого.

Системний аналіз положень ч. 1 ст. 1, ч. 3 ст. 19, ст. 23 Закону про банкрутство, а також ч. 2 ст. 33 ЗУ "Про іпотеку" дозволяє зробити висновок про те, що з моменту порушення справи про банкрутство права заставного кредитора обмежуються на предмет вільного вибору способів та процедури звернення стягнення на заставне майно, а також після порушення провадження у справі про банкрутство пред'явлення забезпеченими кредиторами вимог до боржника та їх задоволення можуть відбуватися лише в порядку, передбаченому Законом про банкрутство, та в межах провадження у справі про банкрутство, а забезпечені кредитори набувають статусу учасника провадження у справі про банкрутство з моменту порушення такого провадження.

Отже, завданням процедури банкрутства є задоволення всіх вимог кредиторів боржника, зокрема, й скаржника, як заставодержателя майна боржника, і тільки в межах процедури банкрутства буде здійснюватися звернення стягнення на майно боржника тими способами, які допускає Закон про банкрутство.

Ч. 4 ст. 17 Закону про банкрутство передбачено можливість закриття позовного провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 80 ГПК України (що відповідає п. 3 ч. 1 ст. 231 ГПК України в редакції чинній з 15.12.2017).

Отже, судами не порушено вимог ст. 17 Закону про банкрутство та ст.ст. 227, 229 ГПК України в редакції з 15.12.2017, оскільки в даному випадку положення законодавства про банкрутство є переважними, як спеціальні норми права, по відношенню до загальних норм ГПК України.

Верховний Суд зазначив, що Банк за наявності обставин припинення провадження у справі про банкрутство без затвердження ліквідаційного балансу та без реалізації заставного майна боржника в ліквідаційній процедурі не позбавлено права у встановленому процесуальним законодавством порядку звернутись з відповідною заявою до суду про перегляд винесеної у даній справі ухвали за нововиявленими обставинами за правилами, встановленими ст. 320-321 ГПК України (зокрема, у разі скасування ухвали місцевого господарського суду про порушення провадження у справі про банкрутство ТОВ).

А доводи скаржника про можливий пропуск ним, як кредитором боржника, позовної давності є необґрунтованими з огляду на те, що відповідно до ч. 3 ст. 19 Закону про банкрутство протягом дії

мораторію на задоволення вимог кредиторів у справі про банкрутство зупиняється перебіг позовної давності.

6. Для правильного вирішення питання заміни кредитора у справі про банкрутство його правонаступником слід встановити чи були визнані кредиторські вимоги правопередника та в якому розмірі, а також обсяг переданих правонаступнику прав вимоги до банкрута.

(постанова від 04.12.2018 у справі № 31/160(29/170(6/77-5/100))

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78412681>

Залишаючи без змін ухвалені у справі судові рішення в частині заміни кредитора у справі про банкрутство його правонаступником, Верховний Суд виходив з такого.

Для правильного вирішення даного питання слід встановити чи були визнані кредиторські вимоги правопередника та в якому розмірі, а також обсяг переданих правонаступнику прав вимоги до банкрута. При цьому, оцінюючи обсяг переданих прав, Верховний Суд враховує загальновизнаний принцип приватного права "nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet", який означає, що ніхто не може передати більше прав, ніж має сам.

Оскільки забезпечені заставою вимоги Банку було окремо внесено до реєстру вимог кредиторів банкрута та враховуючи, що Банком було відступлено право вимоги до боржника за кредитним договором, іпотечними договорами, а також договором відступлення прав вимоги іншій юридичній особі, така юридична особа (новий кредитор) має право звертатись до господарського суду із заявою про заміну кредитора у справі його правонаступником, в частині суми на яку отримала право вимоги, в порядку ст. 21 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд в постанові від 14.06.2018 у справі № 909/942/15.

7. Прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, який може і бажає захищати інтереси держави.

(постанова від 21.12.2018 у справі № 922/901/17)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78929928>

Залишаючи без змін ухвалу апеляційного господарського суду про закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою Заступника прокурора на ухвалу місцевого господарського суду, якою затверджено звіт ліквідатора і ліквідаційний баланс та припинено провадження у справі про банкрутство Товариства, Верховний Суд виходив з такого.

Аналіз ч. 3 ст. 23 ЗУ "Про прокуратуру" дає підстави стверджувати, що прокурор може представляти інтереси держави в суді у випадках:

- якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження;
- у разі відсутності такого органу.

Перший "виключний випадок" передбачає наявність органу, який може здійснювати захист інтересів держави самостійно, а другий - відсутність такого органу. Однак підстави представництва інтересів держави прокуратурою у цих двох випадках істотно відрізняються.

У першому випадку прокурор набуває право на представництво, якщо відповідний суб'єкт владних повноважень не здійснює захисту або здійснює неналежно.

"Не здійснення захисту" виявляється в усвідомленій пасивній поведінці уповноваженого суб'єкта владних повноважень - він усвідомлює порушення інтересів держави, має відповідні повноваження для їх захисту, але всупереч цим інтересам за захистом до суду не звертається.

"Здійснення захисту неналежним чином" виявляється в активній поведінці (сукупності дій та рішень), спрямованій на захист інтересів держави, але яка є неналежною.

"Неналежність" захисту може бути оцінена з огляду на встановлений порядок захисту інтересів держави, який серед іншого включає досудове з'ясування обставин порушення інтересів держави, обрання способу їх захисту та ефективне здійснення процесуальних прав позивача.

Так, захищати інтереси держави повинні насамперед відповідні суб'єкти владних повноважень, а не прокурор. Щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, прокурор виконує субсидіарну роль, замінює в судовому провадженні відповідного суб'єкта владних повноважень, який всупереч вимог закону не здійснює захисту або робить це неналежно. У кожному такому випадку прокурор повинен навести (а суд перевірити) причини, які перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом, і які є підставами для звернення прокурора до суду.

Прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, який може і бажає захищати інтереси держави. Така правова позиція висловлена у постанові Верховного Суду від 20.09.2018 по справі № 924/1237/17, від 23.10.2018 у справі №906/240/18, від 01.11.2018 у справі №910/18770/17.

Водночас Верховний Суд визнав необхідним зауважити на тому, що саме лише посилання в позовній заяві на те, що уповноважений орган не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження, для прийняття заяви для розгляду недостатньо. В такому разі, прокурор повинен надати належні та допустимі докази відповідно до вимог процесуального закону (наприклад, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинене кримінальне правопорушення на підставі ст. 367 КК України (службова недбалість); вирок суду щодо службових осіб; докази накладення дисциплінарних стягнень на державних службовця, які займають посаду державної служби в органі державної влади та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків тощо).

Так, заступник прокурора, звертаючись до апеляційного господарського суду з апеляційною скаргою в інтересах держави в особі органу ДФС, визначив, що порушення інтересів держави полягає у тому, що кредиторські вимоги державного органу - ДФС у сумі 983 643, 32грн. залишилися не відшкодованими. При цьому, вказаним уповноваженим суб'єктом владних повноважень захист державних інтересів (вчинення процесуальних дій щодо оскарження спірного судового рішення в апеляційному порядку) не здійснювався.

Підстави представництва прокурором інтересів держави з'ясовуються судами першої та апеляційної інстанцій, які мають досить широкий розсуд (дискрецію) в оцінці підстав звернення прокурора.

У разі вирішення спору по суті безпідставність звернення прокурора до суду на захист інтересів держави може бути підставою для скасування судового акта у випадку, коли законних підстав для такого представництва явно не було, що свідчить про порушення п. 3 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України.

Апеляційний господарський суд при розгляді справи дійшов висновку про відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави у даній справі, оскільки при розгляді справи було встановлено, що заступник прокурора в апеляційній скарзі не зазначив в чому полягає порушення інтересів держави, за захистом яких він звернувся до суду; не надав доказів, якими підтверджується наявність підстав для представництва вказаного суб'єкта владних повноважень та дотримання порядку звернення до суду, визначеного ч. 4 ст. 23 ЗУ "Про прокуратуру".

Також, апеляційний суд вказав на недоведеність доводів прокурора про те, що податковий орган неналежно виконував покладені на нього повноваження, оскільки у передбаченому законом порядку було проведено документальну позапланову виїзну перевірку Товариства з питань своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати усіх передбачених Податковим кодексом України податків та зборів, орган ДФС своєчасно звернувся до місцевого господарського суду із заявою про визнання грошових вимог до боржника та набув статусу учасника у справі про банкрутство Товариства, брав участь у даній справі.

8. Тільки вжиття всіх передбачених законодавством заходів в сукупності, якщо вони не призвели до погашення податкового боргу, може бути передумовою для ініціювання органом доходів і зборів справи про банкрутство боржника на загальних підставах.

(постанова від 04.12.2018 у справі № 920/1141/16)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78650675>

Залишаючи без змін ухвалені у справі судові рішення, якими, зокрема відмовлено органу ДПІ в порушенні провадження у справі про банкрутство Товариства, Верховний Суд вказав на таке.

Виходячи з вимог ст. 95 ПК України, ч. 3 ст. 10, ч. 7 ст. 11 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", доказами на підтвердження безспірності грошових вимог ініціюючого кредитора – органу доходів і зборів, є рішення суду про стягнення грошових коштів в рахунок погашення податкового боргу, що набрало законної сили; інкасові доручення для примусового стягнення коштів в дохід бюджету в рахунок погашення податкового боргу; докази вжиття відповідних заходів до отримання відповідної заборгованості за процедурою, визначеною Податковим кодексом України.

Аналогічної правової позиції дотримується ВСУ у Постанові від 29.04.2015 у справі №908/2229/17.

Відповідно до ЗУ "Про виконавче провадження" та Податкового кодексу України, примусове виконання рішення суду про стягнення грошових коштів в рахунок погашення податкового боргу платника податків-юридичної особи за законом покладено виключно на контролюючі органи (органи доходів і зборів) за визначеною Податковим кодексом України процедурою, без залучення до неї органів державної виконавчої служби.

Перебіг 3-місячного строку, передбаченого ч. 3 ст. 10 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", починається з моменту прийняття банком платника (боржника) інкасових доручень для примусового стягнення грошових коштів в рахунок погашення податкового боргу, оформлених стягувачем (контролюючим органом) на підставі рішення суду, що набрало законної сили.

Отже, строк невиконання боржником податкового зобов'язання для визначення неплатоспроможності боржника починається з моменту прийняття банком платника (боржника) інкасового доручення для примусового стягнення коштів в рахунок погашення податкового боргу,

оскільки списання коштів здійснюється відповідно до умов і порядку, визначених Податковим кодексом України, а не ЗУ "Про виконавче провадження".

Спеціальним податковим законодавством, окрім стягнення коштів з рахунків платника податків у банках, передбачено й інші заходи погашення податкового боргу за рахунок майна боржника (на підставі відповідного судового рішення), а саме: продаж майна платника податків, яке перебуває у податковій заставі; стягнення готівкових коштів; стягнення дебіторської заборгованості платника податків.

При цьому, передбачений законодавством широкий арсенал відповідних заходів надає органу доходів і зборів, поряд із заставними кредиторами, переваги в отриманні задоволення своїх грошових вимог перед іншими кредиторами боржника.

Зокрема, згідно з п. 95.22. ст. 95 ПК України, контролюючий орган звертається до суду щодо стягнення з дебіторів платника податку, що має податковий борг, сум дебіторської заборгованості, строк погашення якої настав та право вимоги якої переведено на контролюючі органи, в рахунок погашення податкового боргу такого платника податків.

Тільки вжиття всіх наведених вище заходів в сукупності, якщо вони не призвели до погашення податкового боргу, може бути передумовою для ініціювання органом доходів і зборів справи про банкрутство боржника на загальних підставах.

Разом з тим, ініціюючим кредитором не надано доказів вжиття ним заходів до переведення на себе прав вимоги боржника до третіх осіб, як не надано доказів відсутності у боржника дебіторської заборгованості відповідно до його звітності як платника податків.

З огляду на таке та приймаючи до уваги тривалість розгляду даної справи впродовж двох років на етапі порушення провадження у справі про банкрутство, відсутність належного виправлення недоліків поданої заяви ініціюючим кредитором, Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в порушенні провадження у справі про банкрутство щодо Товариства.

9. Підставою для закриття провадження у справі про банкрутство (відмову у порушенні провадження у справі) на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство є подання гарантій саме у належній формі рішень представницького органу та рішення ради органу місцевого самоврядування, прийнятого виключно на її пленарному засіданні, про незастосування до відповідного суб'єкта підприємницької діяльності передбачених цим Законом процедур. (постанова від 20.11.2018 у справі № 917/2089/17)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78182151>

Залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою скасовано ухвалу місцевого господарського суду про відмову в порушенні провадження у справі про банкрутство КП та направлено справу на розгляд до суду першої інстанції, Верховний Суд вказав на таке.

ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (ч. 1 і 2 ст. 85) передбачена певна сукупність дій, яку необхідно вчинити органу місцевого самоврядування для закриття провадження у справі про банкрутство суб'єктів підприємницької діяльності, що мають суспільну або іншу цінність для АР Крим або територіальної громади.

Ці дії полягають у зверненні до господарського суду з клопотанням не застосовувати до такого суб'єкта передбачені цим Законом процедури та закрити провадження у справі про банкрутство, а до

клопотання слід додавати рішення Ради міністрів АР Крим, рішення ради органу місцевого самоврядування, прийняте виключно на її пленарному засіданні, про незастосування до відповідного суб'єкта підприємницької діяльності передбачених цим Законом процедур та закриття провадження у справі про банкрутство, а також гарантії задоволення всіх вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями.

Беручи до уваги, що лист обласної ради за підписом в.о. голови обласної ради за формою не відповідає актам, що приймаються обласною радою як колегіально-представницьким органом, то суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що такий лист не може слугувати гарантією від імені обласної ради щодо задоволення всіх вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями боржника.

Тому і було скасовано ухвалу суду першої інстанції про відмову в порушенні провадження у справі про банкрутство КП, а справу направлено на розгляд до суду першої інстанції.

Доводи касаційної скарги про те, що гарантії задоволення всіх вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями, як вважає скаржник, можуть подаватися до суду на будь-якому етапі розгляду справи про банкрутство, жодним чином не впливають на правильність рішення суду апеляційної інстанції.

Саме подання гарантій у належній формі рішень представницького органу та рішення ради органу місцевого самоврядування, прийнятого виключно на її пленарному засіданні, про незастосування до відповідного суб'єкта підприємницької діяльності передбачених цим Законом процедур та закриття провадження у справі про банкрутство, а також відповідне клопотання, подане до суду, як того вимагає ч. 1 ст. 85 Закону про банкрутство, зумовлює закриття провадження у справі про банкрутство (відмову у порушенні провадження у справі) на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство.

Така ж правова позиція викладена у постанові Верховного Суду від 04.10.2018 у справі № 918/199/16.

10. Трирічний строк на подачу заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, наведений у п. 1 ч. 2 ст. 321 ГПК України являє собою строк реалізації стороною права на можливість втручання в остаточне судові рішення з метою виправлення допущеної помилки, а тому, за своєю правовою природою встановлений даною нормою строк (3 роки) є присічним і не може бути відновлений, незалежно від причин його пропуску.

(постанова від 07.11.2018 у справі № 5009/2987/12)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78022475>

Залишаючи без змін постанову апеляційної інстанції, якою скасовано ухвалу місцевого господарського суду та відмовлено у задоволенні заяви ТОВ про перегляд ухвали місцевого господарського суду того ж суду (про затвердження реєстру вимог кредиторів) за нововиявленими обставинами, виходив з такого.

За приписами ст. 320 ГПК України рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи, а також ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами.

Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

- 1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;
- 2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі;
- 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 321 ГПК України заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подано з підстави, визначеної п. 1 ч. 2 ст. 320 цього Кодексу, - учасниками справи протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення.

Водночас у п. 1 ч. 2 ст. 321 ГПК України унормовано, що з урахуванням приписів частини першої цієї статті заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подана з підстави, визначеної п. 1 ч. 2 ст. 320 цього Кодексу, - не пізніше трьох років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили.

При цьому у ст. 3 цього Кодексу визначено, що строки, визначені в ч. 2 цієї статті, не можуть бути поновлені.

Слід відзначити, що трирічний строк, наведений у нормі п. 1 ч. 2 ст. 321 ГПК України, не є строком на подачу стороною заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами (цей строк процесуальною нормою визначено як місячний), а являє собою строк реалізації стороною взагалі права на можливість втручання в остаточне судове рішення з метою виправлення допущеної помилки. Обмеження такого строку має легітимну мету забезпечити додержання принципу правової визначеності, досягнення стабільності правового регулювання, балансу інтересів сторін справи.

Отже, за своєю правовою природою встановлений даною нормою строк (три роки) є присічним, тобто таким, сплив якого спричиняє припинення самого права, за реалізацією якого звертається особа, та він не може бути відновлений, незалежно від причин його пропуску.

11. Умови визнання недійсним правочину (договору) зі спеціальних підстав у справі про банкрутство.
(постанова від 14.11.2018 у справі № 906/728/15)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78450518>

Залишаючи без змін ухвалені у справі про банкрутство ТОВ_2 судові рішення про відмову у задоволенні заяви ТОВ_1 про визнання недійсним договору купівлі продажу, укладеного між ТОВ_2 (банкрут) та ТОВ_3, Верховний Суд виходив з такого.

Визнанню недійсним правочину (договору) зі спеціальних підстав, визначених ст. 20 Закону про банкрутство передуює встановлення факту відчуження майна боржника у підозрілий період (після порушення провадження у справі про банкрутство або протягом одного року, що передував її порушенню) за наявності обставин, прямо визначених ст. 20 Закону про банкрутство, і така процедура спрямована на повернення до складу конкурсної маси відчужених за такими правочинами активів.

Водночас, слід звернути увагу, що визнано недійсними можуть бути не всі правочини боржника, укладені у підозрілий, у розумінні Закону про банкрутство, період, а лише ті, які відповідають ознакам, встановленим у ч. 1 ст. 20 цього Закону.

II. Процедура розпорядження майном боржника.

1. Сам факт ліквідації боржника за кредитним договором із внесенням запису до відповідного реєстру про припинення юридичної особи за наявності заборгованості боржника, яка не була погашена у процедурі ліквідації, не є підставою для припинення договору застави, укладеного для забезпечення виконання кредитного договору боржником, якщо до цього заставодержателем було реалізовано його право на звернення стягнення на передане в заставу майно. (постанова від 05.12.2018 у справі № 916/80/16)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78750294>

Скасовуючи постанову апеляційного господарського суду щодо розгляду кредиторських вимог Банку в частині відмови у визнанні грошових вимог Банку на суму 16 800 000 грн., забезпечених заставою акцій, та направляючи справу в скасованій частині на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, Верховний Суд виходив з такого.

З огляду на поняття застави як засобу забезпечення виконання зобов'язання, укладаючи договір застави, заставодавець бере на себе всі ризики, пов'язані з невиконанням зобов'язання боржником (у межах вартості предмета застави), у тому числі й ті, що виникають унаслідок банкрутства боржника з його подальшим виключенням із відповідного державного реєстру.

Оскільки покладення цих ризиків на особу, яка видала забезпечення, відбулося за договором, укладеним заставодавцем саме із кредитором, то всі узяті ризики слід покладати на особу, яка видала забезпечення, і після припинення існування боржника. Ліквідація боржника не повинна припиняти обов'язок заставодавця із несення цих ризиків, якщо інше не передбачено договором між кредитором та заставодавцем.

Отже, сам факт ліквідації боржника за кредитним договором із внесенням запису до відповідного реєстру про припинення юридичної особи за наявності заборгованості боржника за цим договором, яка не була погашена у процедурі ліквідації, не є підставою для припинення договору застави, укладеного для забезпечення виконання кредитного договору боржником, якщо до цього заставодержателем було реалізовано його право на звернення стягнення на передане в заставу майно.

Всупереч вимогам закону, судом апеляційної інстанції в повному обсязі не досліджено та не встановлено наявності чи відсутності факту реалізації Банком свого права на звернення стягнення на заставне майно за договором застави на момент ліквідації позичальника – ТОВ.

Окрім того, судом апеляційної інстанції не досліджено та не встановлено чи було виконано зобов'язання за кредитним договором самим позичальником – ТОВ.

Також судом апеляційної інстанції не досліджено та не встановлено факту наявності чи відсутності самого предмета застави у заставодержателя.

З огляду на викладене, суд апеляційної інстанції дійшов передчасного висновку про відмову у

задоволенні заяви Банку про визнання кредиторських вимог в сумі 16 800 000 грн., що виникли на підставі договору застави цінних паперів та договору відступлення права вимоги.

2. На вимоги кредиторів, які забезпечені заставою, не розповсюджуються передбачені частиною першою ст. 23 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" наслідки пропуску тридцятиденного строку від дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство для звернення з грошовими вимогами. (постанова від 14.11.2018 у справі № 903/6/18)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78359085>

Залишаючи без змін ухвалені у справі судові рішення про визнання грошових вимог Банку до боржника в повному обсязі, Верховний Суд з огляду на положення ст. 7 ЗУ "Про іпотеку", ст. 19 ЗУ "Про заставу", ст. 22 ЗУ "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень", умови укладених сторонами договорів іпотеки та договорів застави, погодився з висновком судів попередніх інстанцій про те, що вимоги Банку є такими, що забезпечені майном боржника та підлягають окремому внесенню до реєстру вимог кредиторів, як такі, що погашаються в позачерговому порядку за рахунок майна банкрута, що є предметом забезпечення.

Також Верховний Суд визнав правомірним висновок судів попередніх інстанцій про те, що розмір вимог, що забезпечені майном боржника, встановлюється виходячи з розміру заборгованості за кредитом та розміру дійсних на момент подання заяви з кредиторськими вимогами зобов'язань майнової поруки по даному кредитному договору, незалежно від вартості предметів застави.

При цьому Верховним Судом відхилено доводи заявника касаційної скарги про те, що вимоги про стягнення 30% річних за несвоєчасне погашення кредиту та несвоєчасну сплату процентів за користування кредитом не є безспірними і мали бути заявлені у строк, визначений ч. 1 ст. 23 Закону про банкрутство.

Так, згідно ч. 1 ст. 23 Закону про банкрутство, конкурсні кредитори за вимогами, які виникли до дня відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство, зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, протягом тридцяти днів від дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження (проваджень) у справі про банкрутство.

Водночас, забезпечені кредитори відповідно ч. 2 ст. 23 Закону про банкрутство зобов'язані подати заяву з грошовими вимогами до боржника під час провадження у справі про банкрутство лише в частині вимог, що є незабезпеченими, або за умови відмови від забезпечення.

При цьому, ч. 8 ст. 23 Закону про банкрутство встановлено обов'язок розпорядника майна внести до реєстру вимоги кредиторів, які забезпечені заставою майна боржника, згідно з їхніми заявами, а за їх відсутності - згідно з даними обліку боржника, а також внести окремо до реєстру відомості про майно боржника, яке є предметом застави згідно з державним реєстром застав.

Отже, виходячи з аналізу наведених норм, грошові вимоги заставних кредиторів включаються до реєстру вимог кредиторів незалежно від факту подання такими кредиторами заяв з грошовими вимогами до боржника, відтак, на вимоги кредиторів, які забезпечені заставою, не розповсюджуються передбачені ч. 1 ст. 23 Закону про банкрутство наслідки пропуску тридцятиденного строку від дня офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство для звернення з грошовими вимогами.

III. Процедура санації.

1. В процедурі санації господарським судом можуть бути скасовані виключно заходи до забезпечення вимог кредиторів стосовно частини майна боржника, яке підлягає продажу згідно з планом санації. (постанова від 12.12.2018 у справі № 17-1-4-5-32-24-2/136-03-5080)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/79161170>

Залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою скасовано ухвалу місцевого господарського суду та відмовлено у задоволенні клопотання керуючого санацією ДСК про скасування всіх арештів та заборон відчуження майна боржника, Верховний Суд виходив з такого.

Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону про банкрутство в редакції, чинній до 19.01.2013, з метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення вимог кредиторів план санації може передбачати продаж частини майна боржника на відкритих торгах. Керуючий санацією після проведення інвентаризації та оцінки майна боржника має право почати продаж частини майна боржника на відкритих торгах. Заходи до забезпечення вимог кредиторів стосовно частини майна боржника, яка підлягає продажу згідно з планом санації, скасовується ухвалою господарського суду.

Виходячи з аналізу наведених норм, продажу в процедурі санації боржника підлягає тільки майно, зазначене в затвердженому у встановленому порядку плані санації, відповідно, в процедурі санації можуть бути скасовані ухвалою суду виключно заходи до забезпечення вимог кредиторів стосовно частини майна боржника, яка підлягає продажу згідно з планом санації.

Крім того, згідно з ч. 1 ст. 23 Закону про банкрутство, з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури скасовується арешт, накладений на майно боржника, визнаного банкрутом, чи інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається.

Отже, скасування всіх арештів, накладених на майно боржника, та інших обмежень щодо розпорядження його майном, є передбаченим законом правовим наслідком визнання особи банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Як вбачається з матеріалів справи, керуючий санацією боржника у своєму клопотанні просив скасувати всі арешти та обтяження нерухомого та рухомого майна ДСК та заборону його відчуження, при цьому, пославшись на те, що заборони щодо відчуження майна поширюються на "все майно" або "невизначене майно", а наявність податкової застави перешкоджає відчужувати майно ДСК.

Надавши оцінку наведеним керуючим санацією доводам, обставинам справи, наявним у справі доказам в їх сукупності, суд апеляційної інстанції встановив, що керуючий санацією у клопотанні не обґрунтував, у чому конкретно полягали перешкоди у реалізації плану санації (яким передбачено продаж частини майна боржника (15 позицій) у зв'язку із існуючими арештами та заборонами; не навів обставин, які б свідчили про наявність конкретних перешкод.

При цьому апеляційний господарський суд дійшов висновку, що зняття всіх арештів з нерухомого та рухомого майна ДСК та заборони його відчуження можливе лише з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, в той час як наразі ДСК перебуває у процедурі санації.

Відтак, дослідивши обставини даної справи в контексті приписів наведених норм, апеляційний суд дійшов вірного висновку про відсутність у даному випадку підстав для скасування всіх арештів та заборон відчуження майна боржника, оскільки це суперечить приписам ст.ст. 20, 23 Закону про банкрутство.

Водночас, апеляційний господарський суд, скасовуючи ухвалу місцевого господарського суду, дійшов обґрунтованого висновку, що суд першої інстанції, пославшись в ухвалі на приписи ч. 3 ст. 12 та ч. 1 ст. 20 Закону про банкрутство та задовольнивши клопотання керуючого санацією, не врахував положення ч. 1 ст. 23 Закону про банкрутство, яка має застереження щодо зняття всіх арештів та заборон щодо майна боржника виключно у процедурі ліквідації, а також в порушення норм ст. 20 Закону про банкрутство допустив скасування всіх арештів, заборон щодо майна боржника, не звернувши увагу, що в процедурі санації можуть бути скасовані ухвалою суду виключно заходи до забезпечення вимог кредиторів стосовно частини майна боржника, яке підлягає продажу згідно з планом санації.

Крім того, як вбачається з матеріалів справи та з'ясовано судом апеляційної інстанції, розгляд клопотання про скасування арештів та заборон не було призначено до розгляду в судовому засіданні відповідно до вимог ГПК України, а було розглянуто судом першої інстанції у день надходження відповідного клопотання до суду, тобто без з'ясування думки учасників даної справи про банкрутство щодо порушеного керуючим санацією у клопотанні питання, хоча вирішення зазначеного клопотання є таким, що стосується прав та обов'язків учасників провадження у справі про банкрутство ДСК.

IV. Ліквідаційна процедура.

1. Припинення повноважень ліквідатора може мати місце лише у випадку встановлення судом фактів невиконання або неналежного виконання ним своїх обов'язків відповідно до вимог ст. 41 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

(постанова від 06.11.2018 у справі № 922/605/15)

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78149907>

Залишаючи без змін постанову апеляційного господарського суду, якою скасовано ухвалу місцевого господарського суду та задоволено скаргу Банку на дії ліквідатора і припинено повноваження ліквідатора ПАТ арбітражного керуючого ОСОБА_1, Верховний Суд виходив з такого.

Усунення арбітражного керуючого (ліквідатора) – це право суду, яким він може скористатися у разі доведення порушення арбітражним керуючим балансу інтересів боржника та кредиторів, внаслідок невиконання або неналежного виконання покладених на нього обов'язків відповідно до вимог ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". (Постанова від 20.06.2018 у справі №911/5186/14)

Відповідно до ч. 3 ст. 98 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", під час реалізації своїх прав та обов'язків арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) зобов'язаний діяти добросовісно, розсудливо, з метою, з якою ці права та обов'язки надано (покладено), обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії), на підставі, у межах та способом, що передбачені Конституцією та законодавством України про банкрутство.

Дії (бездіяльність) ліквідатора (ліквідаційної комісії) можуть бути оскаржені до господарського суду учасниками справи про банкрутство, права яких порушено такими діями (бездіяльністю). У разі невиконання або неналежного виконання ліквідатором своїх обов'язків господарський суд за клопотанням комітету кредиторів або з власної ініціативи може припинити повноваження ліквідатора і призначити нового ліквідатора в порядку, встановленому цим Законом (ч. 11, 12 ст. 41 Закону).

Згідно з ч. 3 ст. 114 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", усунення арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) від виконання ним своїх обов'язків здійснюється господарським судом за клопотанням комітету кредиторів, органу, уповноваженого управляти державним майном (для державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %) або за власною ініціативою у разі:

1) невиконання або неналежного виконання обов'язків, покладених на арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора); 2) зловживання правами арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора); 3) подання до суду неправдивих відомостей; 4) відмови в наданні допуску до державної таємниці або скасування раніше наданого допуску; 5) припинення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора); 6) наявності конфлікту інтересів.

Отже, за змістом вказаних норм Закону про банкрутство припинення повноважень ліквідатора може мати місце лише у випадку встановлення судом фактів невиконання або неналежного виконання ним своїх обов'язків відповідно до вимог ст. 41 Закону про банкрутство.

Одночасно слід зауважити, що статус арбітражного керуючого характеризується не лише сукупністю прав та обов'язків останнього, а й ефективністю та невідворотністю інституту дисциплінарної відповідальності арбітражного керуючого за свої дії.

Під час апеляційного провадження, судом було встановлено: порушення ст. 41, ст. 98 ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"; ненадання доступу до забезпеченого майна на неодноразові звернення двох Банків у порушення Іпотечного договору та ЗУ "Про іпотеку"; ненадання суду та кредиторам доказів надходження коштів від оренди на рахунки боржника, як це передбачено ч. 8 ст. 41 Закону про банкрутство.

Щодо ненадання арбітражним керуючим як суду так і кредиторам доказів надходження коштів від оренди на рахунки боржника, як це передбачено ч. 8 ст. 41 Закону про банкрутство, Верховний Суд визнав необхідним вказати наступне.

Комітет кредиторів та окремо кредитори повинні володіти інформацією щодо надходження та використання коштів банкрута, що відображається у виписках банку. Так само, проаналізувати витрати боржника без підтверджуючих документів неможливо. Відтак, витрати та використання коштів боржника за період ліквідаційної процедури повинні бути підтверджені належними документами. Без ознайомлення з копіями угод (договорів), які укладені від імені банкрута, встановити правомірність та доцільність їх укладення за період ліквідації також неможливо. Оскільки, діяльність ліквідатора має бути прозорою, до того ж ліквідатор зобов'язаний щомісячно звітувати комітету кредиторів боржника, то не надання інформації чи копій документів що стосується банкрута суперечить інтересам кредиторів та нормам ЗУ "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом".

Суд апеляційної інстанції дослідив докази, пояснення учасників справи, зокрема доводи кредиторів, які звернулися зі скаргами на дії (бездіяльність) ліквідатора банкрута, та заперечення арбітражного керуючого. Було встановлено, що арбітражний керуючий як ліквідатор товариства протягом установленого законом строку ліквідаційної процедури повною мірою не виконав вимог законодавства, доказів на спростування зазначеного матеріали справи не містять.

Таким чином, Верховний Суд погодився з висновком апеляційного господарського суду щодо наявності підстав усунення арбітражного керуючого ОСОБА_1 від виконання обов'язків ліквідатора ПАТ.

Суддя-спікер судової палати для розгляду справ про банкрутство КГС ВС

Сергій Жуков